

СТАРОГРЪЦКИ МИТОВЕ И ЛЕГЕНДИ
ЗА ГЕРОИ, ЧУДОВИЩА И БИТКИ

София, 2013

Всички права запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на „Изток-Запад“.

- © Петър Кърджилев, автор, 2013
- © Петър Станимиров, корица и илюстрации, 2013
- © Издателство „Изток-Запад“, 2013

ISBN 978-619-152-216-3

Петър Кърджилев

СТАРОГРЪЦКИ МИТОВЕ И ЛЕГЕНДИ

Том II

Художник
Петър Станимиров

СЪДЪРЖАНИЕ

I. Подвизите на Тезей / 7

Змиените основатели на Атина.....	9
Чудовището Минотавър.....	15
Лабиринта на Дедал и крилете на Икар	21
Прокрустово ложе.....	26
Нишката на Ариадна	31
Морето на Егей	36
Краят на Тезей	41

II. Походът на аргонавтите (Язон и Златното руно) / 47

Язон от Йолк	49
Златното руно	53
Корабът „Арго“	56
Походът на аргонавтите	61
Симплегадските скали	69
Магьосницата Медея.....	72
Бягството от Колхида	76
Пътуване към дома	79
Смъртта на Пелий	84
Мирмидонецът Пелей.....	88
Лирата на Орфей.....	91
Орфей и Евридика	98

III. Троянската война / 103

Безсмъртната Троя.....	105
Ябълката на раздора	111

Пророчицата Касандра	115
Леда и лебедът	120
Хубавата Елена.....	125
Троянската война	130
Ахилесовата пета.....	139
Погребението на Патрокъл.....	146
Двамата Аяксовци.....	152
Троянският кон	156
Данайският дар.....	162

IV. Приключенията на Одисей / 167

Дългото скиталчество.....	169
Коварната Клитемнестра	175
Отмъстителите Електра и Орест	182
Синът на Ахил	187
Хитроумния Одисей	195
Песента на сирените.....	203
Между Сцила и Харибда.....	208
Вярната Пенелопа.....	213
Далече от Итака	218
Островът на блажените	223

I.
ПОДВИЗИТЕ НА ТЕЗЕЙ

ЗМИЕНОГИТЕ ОСНОВАТЕЛИ НА АТИНА

Преди много, много години областта Атика се наричала Кекропсия, защото от нейната земя се родило чудовището Кекропс. Горната част на тялото му била като на човек, а долната – като на огромна змия. Върху скалист хълм получовекът-полузмия основал град, за който се скарали Посейдон и Атина. За да се реши спорът, олимпийците се събрали на акропола и призовали Кекропс за съдник. Зевс обявил, че властта над новопостроения град и областта около него ще принадлежи на този от двамата богове, който направи по-ценен дар на страната. Посейдон ударил с тризъбеца си върху една скала и от нея бликнал извор със солена вода. Атина пък забила копието си в земята и оттам израснало маслинено дръвче. Тогава Кекропс се обърнал към боговете:

– О, светли обитатели на Олимп, сами виждате, че навсякъде наоколо шумят солените води на безбрежното море, но никъде не се вижда зеленинка. Голямо благо даде богиня Атина на тази земя и нека на нея принадлежи властта над цялата страна.

Боговете послушали Кекропс и присъдили на любимата Зевсова дъщеря властта над града, който оттогава започнал да се нарича в нейна чест – Атина. Околната област пък нарекли Атика. Кекроп станал първият цар на Атина, уредил държавата и дал закони на хората. Пак той построил и първите светилища, посветени на Зевс и Атина. А дъщерите му Пандроса, Агравла и Херса станали първите жрици на великата богиня, която хората вече смятали за закрилница на своя град.

Кекропс бил първият цар на Атина. Той уредил държавата, дал закони на хората, признал наследяването по бащина линия и отменил многоженството. Разделил Атика на дванадесет общности и построил първите светилища, посветени на Зевс и Атина. Пак той отменил кървавите жертвоприношения и ги заменил с ечемичени питки, които били поднасяни като дарове. Според преданията именно по негово време се разразил всемирен потоп, който унищожил почти всичко живо на земята.

Кекропс се оженил за Агравла – една от дъщерите на Актей, най-древния цар на Атика, – която му родила три дъщери: Агравра, Херса и Пандроса. Той имал и син на име Ерисихтон, който обаче починал рано и не оставил потомство. Затова след Кекропс цар на Атина станал Кранай. Кранай бил свален от трона от зет си Амфиктион – дошлия от север син на Девкалион и Пира, единствените оцелели след потопа хора. Но скоро и Амфиктион бил прогонен от Ерихтоний.

Произходът на Ерихтоний, също като този на Кекропс, бил забулен в тайна – дарили го с живот земята и богът на огъня Хефест. И Ерихтоний бил получовек-полузмия. Когато се родил, Атина го взела под свое покровителство. Тя го поставила в плетена кошница и го поверила на грижите на трите Кекропсови дъщери, които отнесли новороденото в светилището на богинята. Там растял Ерихтоний, пазен от две големи змии.

Никой не смеел дори да се приближи до кошницата, в която бил поставен тайнственият младенец, защото било строго забранено да се повдига нейният капак. Но Пандроса, Агравра и Херса умирали от любовитство. И един ден, когато Атина не била в светилището, те отворили кошницата и зърнали чудовищното създание. Ала една врана ги издала на богинята, която страшно се разгневилa и жестоко наказала Кекропсовите дъщери – те били обладани от безумие и се хвърлили от високите скали на Атинския акропол.

Под грижите на богинята Ерихтоний пораснал, възмъжал и станал цар на Атина, след като свалил от престола Амфиктион – брата на Елин, за чиито потомци се смятали елините. Получовекът-полузмия дълги години управлявал града. Той пръв впрегнал коне в колесница и въвел надбягванията с нея, той издигнал на акропола дървената статуя (паладиума) на мъдрата Атина и положил началото на Панатенейските игри – най-старите празненства в чест на богинята. Когато починал, Ерихтоний бил погребан в свещения участък на храма на Атина от своя син Пандион, с когото го дарила изворната нимфа Праксифая. Пандион пък имал две момчета близнаци и две момичета – Прокна и Филомела.

Един ден варвари обсадили Атина и Пандион се принудил да потърси помощта на тракийския цар

Терей. Нападателите били отблъснати, а тракиецът получил като награда ръката на Прокна, която скоро отпътувала на север заедно с мъжа си. Изминали пет години, Прокна се затъжила за близките си и помолила Терей да отиде в Атина, за да доведе оттам сестра си Филомела. Речено – сторено. Когато обаче тракиецът видял Филомела, хубостта ѝ така го омаяла, че се влюбил в нея. Той толкова пламенно убеждавал Пандион, че накрая атинският цар отстъпил и разрешил на Филомела да погостува на сестра си. Но Терей не завел девойката при Прокна, а я отвлякъл в гъста гора, където я скрил в пастирска колиба, надявайки се след време да спечели обичта ѝ. Ала се уплашил, че тя може да го издаде, и затова ѝ отрязал езика. Чак след това се върнал в двореца, като излъгал жена си, че сестра ѝ е загинала по пътя.

Нямата Филомела обаче изтъкала наметка с чудни шарки, чрез които успяла да разкаже своята история. Смогнала и тайно да изпрати наметката на сестра си. Така Прокна узнала истината. За да си отмъсти на Терей, тя пронизала с меч детето, което имала от него. После открила и освободила Филомела. През това време тракийският цар узнал, че синът му е убит, и подгонил двете сестри. Но не могъл да ги настигне – те се превърнали в птици и отлетели. Прокна – в славей, а Филомела – в лястовичка.

Когато научил за случилото се, цар Пандион се споминал от мъка. Тогава Ерехтей, единият от синовете му, унаследил царската власт, а другият близък, който се казвал Бут – върховния жречески сан. И новият цар бил принуден да воюва, но не с варварите, а с град Елевзина, на който помагал Имарад – синът на тракийския цар Евмолп. За да победи враговете, Ерехтей бил принуден да принесе в жертва дъщеря си Хтония. Съдбата обаче пощадила другата му дъщеря – Креуза, която станала майка на Ахей и Ион. Ион наследил дядо си Ерехтей, станал цар на Атина и оттогава атиняните взели да се наричат йонийци. Имената на четиримата му синове пък дали названията на четирите атински фили.

Атинянин и внук на Ерехтей бил прочутият майстор Дедал, който построил Лабиринта, където затворили чудовището Минотавър.

Кекропс – преданията уверяват, че той научил атиняните да правят лъкове и стрели, да ловят риба и да строят къщи. Те дълго време се наричали Кекропсиди и вярвали, че някой от техните предци е бил змия. Това показва колко стар е този мит.

Маслина – священото дърво на богиня Атина, смятали го за „дърво на съдбата“. До голяма степен богатството на атиняните се дължало на зехтина – добиваното от плодовете ѝ масло. Образите на Атина Палада и нейното священо животно кукумявката (олицетворение на мъдростта) станали символи на атинската държава.

Пандроса – името ѝ, което означава „всевлажната“, говори за нейния древен растителен произход и за връзката ѝ с Атина, която често отъждествявали с дъщерите на Кекропс и дори я наричали Атина Пандроса.

Агравла – една от дъщерите на Кекропс; името ѝ означава „блестящосияната“.

Херса – името означава „роса“.

Аглавра – жената на Кекропс, името ѝ означава „световъздушната“.

Ерихтоний – самото име показва връзката на героя със земята, която гърците наричали „хтон“. От нея той получил силата и властта си, които съчетал с мъдростта на великата богиня Атина. Приписвали му изобретяването на колесницата и го смятали за родоначалник на всички колесничари (колари). Затова и боговете го възнесли на небето, където блести като съзвездие Колар (Auriga).

Панатенейски игри – най-големите тържества в Атина, посветени на богинята покровителка на града. С особена пищност се чествали Големите Панатенейски игри, провеждани на всеки четири години. По време на празника ставали състезания по бягане с факли, борба, хвърляне на диск, гимнастика, надбягвания с колесници. Поднасяли на богинята изтъкан от атинските жени и девойки нов пеплос (горна дреха), с който обличали статуята ѝ в храма Партедон.

Ерехтей – също му се приписва въвеждането на Панатенейските игри, както и запознаването на атиняните с пшеницата. На негово име е кръстен прочутият храм на Атинския акропол. **Ерехтейонът** е построен през V в. пр. Хр. и е смятан за класически образец на йонийския стил.

Бут – жрец на Атина и Посейдон, основател на прочут жречески род, носещ неговото име.

Евмолп – тракийски цар, син на Посейдон и Хиона, която пък била внучка на Ерехтей. Дошъл от Тракия на помощ на Елевзина и останал в града. Смята

се за основател на Елевзинските мистерии. Славел се като добър певец – името му в превод означава „прекрасно пеене“. Евмолпия е древното име на **град Пловдив**.

Фила – главното подразделение на старогръцкия град.

Както показва самото наименование, което в превод означава „племе“, то има етнически, племенен произход и често отразява древното деление на гърците (отпреди идването им в Гърция). До края на VI в. пр. Хр. в Атина съществували само четири фили, носещи имената на синовете на Ион – хоплети, гелеонти, егикореи, аргадийци¹. След това броят им бил увеличен.

Полисите – гръцките градове държави

Почти всяко древногръцко селище свързвало основаването си с някой бог или герой. Атиняните вярвали, че първият камък в техния град е положен от Кекропс. Атина била един от най-мощните градове държави (полиси) в Гърция. Древните влагали в понятието **полис** три значения: град, държава и граждани (възприемани като единно цяло). Независимите градове държави били многобройни, но малки. Територията им, която можела да се обхване с поглед, включвала обработваемата земя около главното селище, няколко планински пасища, няколко близки до брега островчета. Населението не надвишавало 10 000 души. В областта Фокида върху площ от 1650 кв. км имало 22 независими града. На остров Крит възникнали близо стотина малки държавици. Омир го нарича „острова със сто града“.

Същността на полиса обаче не се определяла от територията, а от съвкупността на хората, които го съставлявали. Затова официалното име на града не било име на страна или на селище, а на народ – не казвали Атина, а атиняни, не Спарта, а лакедемонци, не Коринт, а коринтяни. Гражданството се получавало по рождение. Тези привилегии се пазели ревниво. Граждани на Атина могли да бъдат единствено родените от баща и майка атиняни. Чужденците и другите категории жители изключително трудно получавали гражданство. В Спарта това дори било невъзможно. Градът-държава имал свои закони, определял всички видове мерки за тежест и дължина, установявал календара, смятал сеченето на монети за свое изключително право.

Всеки от полисите бранел своята самостоятелност. Градовете общували и търгували помежду си, но и често воювали – най-вече за спорна територия. Липсата

¹ Най-вероятно разделението на йонийските фили било по различните занимания на техните членове: хоплетите (хоплитите) били воините, гелеонтите – земеделците, егикореите – животновъдите, аргадийците – занаятчиите. Тези фили били отменени с реформата на Клистен през 508–507 г. пр. Хр.

на земя била главната причина за основаването на колонии. Но дори и на новото място хората запазвали съзнанието и достойнството на граждани от стария полис – те променяли само територията и името, но не и същината на общността.

В началото повечето от градовете държави били монархии – имали свой цар, по-късно някои от тях станали демокрации или републики, в които управлявал „демосът“ или „публиката“ (народът). Много от градовете с гордост включвали думичката „полис“ в своето наименование: Амфиполис, Персеполис, Антиполис, Хефестопол, Дионисопол, Уранополис, Филипополис... Тя се е запазила, макар и видоизменена, и в имената на някои съвременни български градове – Созопол, Ахтопол. От думата „политея“ (държавно устройство, гражданство, сбор от гражданите), която е производна на „полис“, произхожда и думата **полиция** – служба, която осигурява реда в държавата.

